

creabantur. Et sic etiam creati sunt pleni sapientia in ordine naturali juxta modum quo res ipsæ naturales, et totum universum procedit a Deo. Cæterum secundum supernaturalem cognitionem, scilicet cognitionem fidei dum duravit via, etiam secundum peculiare illuminationes, et visionem gloriæ, dum successit beatitudo, sic cognoverunt omnia etiam in actu, quia circa omnia aliquid operabatur fides, quæ creatorem omnium credebatur Deum, et circa hominem plura cognoverunt per fidem, et in Verbo postea, Angeli sancti, et tamen homo factus est die sexto. Secundum hoc ergo pleni sapientia creati sunt, etiam in actu, supplente fide aliisque peculiaribus illuminationibus, multa quæ nondum secundum naturales species poterant cognoscere, quia nondum erant in actu, sed successive fiebant.

Ad ea quæ contra secundam sententiam objecta sunt.

XLI. Ad primum dicitur, quod cum D. Thomas dicit res non existentes non habere naturam, per quam assimilantur speciebus angelicis, non loqui de sola similitudine relativa, quæ fundatur in convenientia extremorum, sed de assimilatione completiva, et determinativa specierum ad ista individua quatenus ex transmutatione singularium provenit, quod istæ species aliquando assimilantur ipsis, aliquando non, ut dicit idem S. Thomas quæst. xvi de malo, art. vii ad ix. Igitur assimilatio illa qua res assimilantur speciebus in mente Angeli est assimilatio non solum ex parte rerum se tenens, sed in speciebus ipsis resultans per novam determinationem, seu applicationem ex ideis divinis proveniens, qua positis objectis, et productis resultat intentionalis assimilatio applicata istis individuis hic et nunc.

Dicitur tamen ex parte objecti inæqualitas ista assimilationis se tenere, quia ex eorum mutatione tamquam ex conditione requisita aut termino provenit, quod in speciebus angelicis immutetur illa determinatio, et completa assimilatio ad individua producta, et quia in ipsis rebus fit substantialis mutatio dum producuntur in esse, vel desinunt, in speciebus autem non, sed solum modalis aliqua applicatio, seu explicatio repræsentationis præhabita. Ad præterita autem manet determinatio in specie, supposita cognitione illius per modum memoriæ repræsentantis rem ut cognitam sicut dictum est. Quomodo vero supernaturaliter repræsentari possint futura, jam explicatum est.

Ad secundum contra istam sententiam respondetur aliquam mutationem dari in speciebus, quando res de novo producuntur, non essentialem, et formalem, sed modalem, et applicativam, ut declaratum est, quæ etiam dici potest explicita, et in actu, cum antea esset virtualiter, et in potentia. Neque contra hoc currunt difficultates allatæ contra primam sententiam, quibus abunde satisfactum est, et ostensum quod hæc variatio non corrumpit speciem illam, sed perficit, et extendit, seu magis explicat, quia id petit ex natura sua, hoc ipso quod repræsentat naturas eo modo, et ratione qua procedunt in hoc universo ab ideis divinis.

Ad rationes contra tertiam sententiam non oportet respondere. Nam in quantum probant debere dari variationem specierum in sui repræsentatione essentiali et formali, non probant; modum vero, et completivam admittimus ex ideis divinis convenientem modo explicato. Et sic non oportet immorari.

ARTICULUS III.

Qua ratione Angelus non cognoscat naturaliter cogitationes cordis?

I. Cogitationes cordis, et secreta cordis idem sunt, et dicuntur talia quæcumque ex libero voluntatis usu proveniunt intra potentias interiores, quæ libertatem participant, et nullo effectu exteriori extra illas produntur, et exeunt. Itaque ea omnia quæ sub dominium cadunt voluntatis, vel per elicientiam in ipsa voluntate, vel per directionem ejus in intellectu, vel per imperium ejus in ipsa voluntate, et intellectu, et appetitu, aut in quacumque potentia capaci libertatis, et indifferentiæ, dicuntur secreta cordis, quamdiu in effectu, vel signo aliquo externo, seu extra illas potentias posito non manifestatur, eo quod hæc sunt propria hominis in quantum homo, id est, ut libero et humano modo operans; sic dicuntur a solo homine cognosci, juxta illud I ad Corinth. II: *Quæ sunt hominis nemo novit, nisi spiritus hominis qui in ipso est.* Et nomine effectus, vel signi manifestantis secreta cordis non solum intelligimus, quæ externis membris fiunt, sed etiam quæ internis corporis mutationibus quas Angeli, licet nobis occultas perspicacius vident. Et ita notavit S. Thomas hic q. LVII, art. IV, quod cogitatio cordis cognoscitur non solum per actum exteriorem, sed per etiam immutationem vultus, et multo magis Angeli et dæmones, quanto subtilius hujusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Loquimur ergo in præsentia non de cogitationibus et secretis cordis, quatenus aliquo signo vel effectu sive interiori sive exteriori produntur, sed quatenus clausa manent intra potentiam libere operantem.

II. De his ergo cogitationibus liberis consideratis in se, et non in effectu, vel signo manifestatis, certum est a solo Deo cognosci de facto. Hæc assertio sicut jacet est de fide, aut proxime de fide, et in hoc male audit Durandus qui in II, dist. VIII, q. V, n. X sensit cogitationes et effectus cordis unius Angeli posse ab alio cognosci non solum quid sint, sed circa quid sint. Sed nostra assertio constat manifestissimis Scripturæ testimoniis. Dicitur enim II Paralipom. VI: *Tu solus nosti corda aliorum hominum.* Nec dici potest cum Durando loqui Scripturam de cogitationibus tam præsentibus quam futuris: sic enim solum est proprium Dei eas cognoscere. Contra hoc enim est, tum quia hoc non solum de cogitationibus cordis, sed de quibuscumque effectibus liberis, seu contingentibus dici potest, unde nihil speciale diceretur de cordium secretis; tum quia expresse loquitur Scriptura de cogitationibus cordis præsentibus, dicit enim: *Propitiare, et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo: tu enim solus nosti corda filiorum hominum:* et eodem modo III Reg. VII: *Ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor ejus, quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Ubi aperte loquitur Scriptura de cognitione eorum, quæ aliquis de facto habet in corde, non de futuris cogitationibus, sed: *Sicut videris, inquit, cor ejus:* vel: *Quas nosti eum habere in corde suo.* Non dicit habiturum, sed habere: ergo loquitur de cogitationibus præsentibus, non futuris. Et rationem reddit: *Quia tu, inquit, solus nosti corda filiorum hominum:* ergo etiam præsentia secreta cordis solus Deus novit, et tamquam quoddam divinitatis insigne, et proprietatis ejus ponitur perpetuo in Scriptura.

III. Unde roboratur et confirmatur hoc ex aliis locis, ubi tamquam proprium Dei significatur scrutari corda, et scire ac videre cogitationes, ut Jeremiæ xvii: *Pravum est cor omne et inscrutabile; quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes, qui do unicuique juxta viam suam*: et Psalm. vii: *Scrutans corda et renes Deus*: Sapient. i: *Quoniam renum illius testis est Deus et cordis illius scrutator est verus*. Inde Paulus i ad Corinth. xiv ex manifestatione cogitationum cordis ostendit prophetiam esse a Deo, et Deum esse qui illa manifestat: *Occulta, inquit, cordis ejus manifesta fiunt, et ita cadens in faciem adorabit Deum pronuntians quod vere Deus in vobis sit*. Inde evangelistæ inter mirabilia quæ Domini Jesu divinitatem ostendebant, ponunt cognitionem secretorum cordis, sicut Joannis ii: *Ipsæ autem Jesus non credebant seipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, et quia opus non erat ei, ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine*: Matth. ix: *Cum vidisset Jesus cogitationes eorum*: Marc. ii: *Cognito Jesu spiritu suo, quia sic cogitarent*: Lucæ xxiv: *Quid turbati estis et cogitationes ascendunt in corda vestra*. Ergo dicendum est, quod cognitio istorum secretorum soli Deo convenit. Et ita communiter patres docent, e quibus videri potest Athanasius in libro quæstionum ad Antiochum q. xxvii; Chrysostomus homil. xxx in Matthæum; Hieronymus in cap. ix Matthæi ad illa verba: *Sciens Jesus cogitationes eorum*, et epistola xl; Cyrillus lib. ii in Joan. cap. xix et lib. iii, cap. iii, et alii plures, quos sequuntur communiter theologi scholastici.

IV. Quod vero aliqui respondent, ex testimoniis non probari, quod Angelis istæ cogitationes sint ignotæ quoad substantiam, sed so-

lum quoad aliquem modum, quem varie explicant. Alii modum dicunt, intentionem ipsam qua aliquis operatur ad intra: alii, quod se habeat per modum assensus vel dissensus complacentiæ vel displicentiæ; alii modum istum dicunt terminationem ad objectum particulare et individuum. Cæterum hæc omnia futilia sunt, tum quia ista quæ appellantur modi, in rei veritate ad ipsam substantiam actus pertinet, quia ad eorum substantiam pertinet sic vel sic tangere objectum; tum quia ipsa intentio, qua aliquis operatur si occulta est, ideo est, quia et libera, et modi isti ideo occulti sunt, quia liberi: ergo eadem ratione ipsa substantia actus, ut subest libertati, et prout libere fit, occulta erit; tum denique, quia Scriptura absolute pronuntiat ista secreta cordis occulta esse et soli Deo patere, sed substantia actus liberi etiam intra cor est: ergo sine aliquo fundamento excipimus substantiam actus liberi, et dicimus solum aliquem modum esse occultum.

EXAMINATUR RATIO INCOGNOSCIBILITATIS IN HIS SECRETIS.

V. Difficillimum semper visum est reddere propriam et efficacem rationem hujus secreti, quare cogitationes cordis sint incognoscibiles omni intellectui creato sine consensu aut manifestatione cogitantis. Cujus difficultatis vis ex eo consurgit, quia istæ cogitationes neque quantum ad id quod habent de naturali entitate (quia supernaturales modo omittimus) neque quantum ad id quod habent de libertate et moralitate occultæ sunt, quia hoc etiam aliquid creatum est, et ordinis naturalis, et per hoc solum quod ipsa voluntas consentiat, manifestabile est alteri; constat autem quod

solum voluntatem consentire, nihil in illa cognoscibilitate cogitationis aut diminuit, aut addit, magisve proportionatam et aptam reddit alterius intellectui, cum nihil efficiat nisi puram denominationem extrinsecam. Ergo tota illa entitas et libertas cogitationis ante manifestationem cogitantis, cognoscibilis erat tamquam quid creatum, et habens cognoscibilitatem finitam et limitatam. Ergo aliquis intellectus, et aliquod lumen creatum est cui tale objectum proportionatum sit, etiam prout intra cor alterius est: mirum enim esset quod aliquod creatum intelligibile non supernaturale, nec ordinis divini, nullum intellectum creatum habeat cui proportionatum, et debitum sit, atque adeo quod possit illud cognoscere. Quod si alicui intellectui creabili patere potest, cur non angelico? Ex qua ergo parte, aut ex cujus principii defectu cogitatio est occulta omni alii præter ipsum cogitantem.

VI. Propter hoc divisi sunt auctores, in hujusmodi ratione reddenda. Quorum sententiæ quæ variæ et multæ sunt, ad tres præcipuas classes redigi possunt. Prima sententia negat hujusmodi secreta cordis esse penetrabilia Angelo ex defectu concursus divini, quia Deus statuit non concurrere cum Angelo ad cognoscendum cogitationes cordis alterius sine ipsius voluntate, licet ex natura rei non repugnaret Angelum cognoscere illa. Ita attribuitur Scoto in ii, dist. ix, q. ii, §. Ad argumenta secundæ quæstionis, et in iv, dist. x, q. viii ad argumenta in solutione tertia. Attribuitur etiam Ocham, Gabrieli, Basso, Ligueto, et aliis, quos citat Vasquez hic dist. ccix, c. ii et Suarez lib. ii de Angelis, cap. xxiii.

VII. Secunda sententia negat ista secreta cordis esse cognoscibilia ab Angelo, ex defectu speciei repræsentantis illa: carent enim tali specie.

Ideo autem dicunt carere, quia talis cogitatio non est res naturalis, sed libera et moralis, super quam creatura rationalis habet plenum dominium et jus, ne alteri dentur species repræsentantes talia secreta, nisi ipsa velit. Ita p. Suarez citato loco cap. xxiv, Arrubal disp. clxix, c. ii et alii.

VIII. Tertia sententia docet talia secreta non penetrari ab Angelo, quia carent cognoscibilitate proportionata ipsi, eo quod motus voluntatis a nulla causa creata vel naturali pendet, nisi tantum ab ipso eliciente, et a Deo. Quæ sententia est D. Thomæ ubicumque agit de hac re, ut in hac quæstione lvii, art. iv et q. viii de verit. art. xiii et q. xvi de malo, art. viii, et communiter sequuntur ejus discipuli, Cajetanus ibidem; Capreolus in ii, distinct. viii, quæst. art. i; Ferrariensis iii contra gentil. cap. cliv, §. Circa id quod de occultis cordium; Bagnez, Nazarius Zumel super hanc quæstionem lvii citatam, Carmelitani Salmanticenses tract. de Angelis disp. vii, dub. v.

Alii alias afferunt causas, scilicet ex profunditate, distantia, vel indifferentia voluntatis. Quæ omnia quibuscumque nominibus significantur ad hoc tandem reducuntur, quia secreta illa moralia sunt, et libera; et ideo naturali cognitione non cognoscuntur.

Postremo p. Vasquez hic disp. ccix, capite ultimo, post prolixam disputationem, tandem resolvit, nullam hujus rei causam et efficacem rationem posse inveniri ex philosophia, sed tantum nobis constare ex Scriptura: et sic præsentis difficultati succumbit.

IX. Prima sententia omnino rejicienda est, quia si solum ista secreta cordis non cognoscuntur ab Angelo, quia Deus denegat concursum, vel ille concursus debitus est et contrarius naturali Angelo, vel non, si non est

debitus, non bene redditur ratio quod non cognoscantur, quia Deus denegat concursum, sed debet reddi ratio, quare sit indebitus. Si vero debitus est : ergo non est solius Dei proprium cognoscere ista secreta, ut ex Scriptura ostendimus, sed proprium erit etiam alicujus creaturæ, licet de facto non cognoscat ex impedimento apposito denegationis concursus. Nec erit connaturale, et ex propriis naturis rerum, sed violentum, quod ista secreta non cognoscantur, videlicet ex perpetua denegatione concursus debiti. Præterquam quod est magnum inconveniens Deum alicui naturæ tribuere inclinationem et exigentiam ad aliquam formam, vel effectum, et perpetuo denegare concursum ad talem effectum non solum in penam, sed etiam nulla præcedente culpa, quia non solum dæmonibus, sed etiam Angelis sanctis inter se, et respectu hominum denegatur cognitio istorum secretorum. Quod inconveniens denegandi perpetuo alicui creaturæ concursum ad aliquid sibi debitum, et cujus habet naturalem exigentiam, manifeste D. Augustinus excludit, cum inquit lib. v contra Julianum cap. xiv : « Nec Deus ita naturas creat, ut leges auferat, quas dedit motibus cujusque creaturæ, » et vii de Trinitate cap. xxx : « Sic Deus administrat cuncta quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere et agere motus sinat. » Denique, hæc sententia non explicat auctoritatem Scripturæ, et patres in proprio sensu, nec sufficienter probaretur divinitas ex eo quod aliquis propria vi est cognitor secretorum cordis, quando præsentia sunt (nam de futuris cogitationibus etiam ipse cogitans ignorat) posset enim aliquis dicere, illum qui cognoscit secreta cordis, non esse Deum, sed spiritum creatum, cui non est denegatus concursus debitus ad cognos-

endum talia secreta, si quidem ex natura rei potest illa cognoscere si concursus non denegatur. Unde quando dicitur Hierem. xvii : *Pravum est cor omnium et inscrutabile, quis cognoscat illud?* Posset plane responderi, quod quilibet Angelus cognoscat, si debitus concursus non denegatur : sicut non esset mirabile, si quæreretur quis intelligit cælum et terram? Nempe Angelus, si non denegatur concursus : et quis comburet stuppam? nempe ignis, si non denegatur concursus : frustra ergo Scriptura talem responsionem daret attribuens soli Deo scrutationem cordis. Unde etiam Christus non sufficienter probaret suam divinitatem ex eo, quod cognoscebat cogitationes aliorum : posset enim etiam diabolus cognoscere, si concursus debitus ei non denegatur.

X. Circa secundam vero sententiam solum notandum est eam non plene reddere rationem propositæ difficultatis, sed in hoc manere diminutam, reddit enim rationem, quare Angelo non infundantur species repræsentativæ secreti cordis alterius, quia alter habet jus ne illi infundantur propter dominium, quod habet super tales cogitationes.

Hoc autem est de quo quærimus, quare dominium quod habet creatura rationalis supra suum actum interiorum, exigat quod Deus non infundat species illius alteri Angelo, ita quod illi debitæ non sint, si alias ex natura sua sunt cognoscibiles. Oportet ergo prius probare, quod dominium reddat incognoscibilem illum actum. Nam etiam creaturæ rationales habent dominium actuum exteriorum, quos libere eliciunt : habent etiam dominium ipsarum potentiarum interiorum, v. g. ipsius intellectus, et voluntatis, et appetitus, et potentiæ motivæ; et tamen de omnibus istis habet species alter

Angelus, eosque cognoscit : ergo hoc quod est habere dominium super actus inferiores, nisi aliquid amplius, addatur, non probat alteri Angelo non deberi species repræsentativas talium actuum. Si dicatur actus externos, etiam si libere fiant, et cum dominio voluntatis, tamen hoc ipso quod externe produntur, manifestos esse, et eorum species Angelo deberi; et similiter species potentiarum, quia hoc ipso quod debetur species naturæ, seu essentiæ alterius Angeli, debetur etiam species potentiarum ejus, quæ sunt proprietates illius, quia naturaliter conveniunt naturæ : actus autem liberi non conveniunt nisi libere, et contingenter. Contra hoc est, quia actum esse externum vel internum præter dominium voluntatis in illum, qui addit, aut quid ponit, ut unus reddatur connaturaliter intelligibilis Angelo, scilicet actus externus, alter vero non, scilicet internus. Nam hoc quod est esse externum, vel internum, non dicit aliquid speciale : hoc enim est quod quærimus, qui sit illud, et quare ratione ille qui est internus ex eo præcise quod internus, non sit intelligibilis connaturaliter ab Angelo. Et similiter inquirimus quare potentiæ, quia naturaliter emanant sint cognoscibiles naturaliter ab Angelo, non autem actu, quia libere fiunt. Hoc enim totum est reducere differentiam ad hoc quod unum est ens necessarium, et alterum liberum. Unde cum inquiramus causam propter quam species liberorum actuum, non sint debitæ Angelo, bene tamen entium naturalium, si reddimus pro causa, quia hoc est necessarium, illud vero liberum, manifeste petitur principium, et diminute proceditur. Et ad idem reducitur aliquorum ratio, qui dicunt ideo esse incognita secreta cordis, quia in republica necessarium est

secretum naturale, et potest etiam unus alterum decipere et mendacium loqui, quod stare non potest secreta omnia cordis de se manifesta sunt alteri Angelo : hæc enim non est ratio, quare illæ cogitationes ex natura sua notæ non sint, sed inconveniens extrinsecum assignat, si omnibus passim notæ sint, sicut etiam inconveniens magnum sequitur in republica, si id quod unus alteri loquitur in secreto, prodatur omnibus, præsertim in re magni momenti, et tamen hoc ipso quod quis alteri manifestat, res illa de se manet cognoscibilis, saltem Angelo. Ergo rem istam reducere ad sola inconvenientia illa extrinseca non ostendit efficaciter hanc occultationem secretorum cordis ex se, ita quod soli Deo sit notum, sed solum ostendit non ita facile gubernari rempublicam, si cordis secreta nota essent, sed tamen alio modo tunc gubernaretur, et alio modo procurari posset secretum, si esset necessarium, scilicet modo aliquo artificioso occultante, sicut modo etiam postquam quis alteri loquitur, aut scripto manifestat suum secretum, procuratur occultatio illius artificiose, puta tali modo loquendo aut scripta mittendo.

XI. Omitto id quod in hac sententia devorandum est, nempe si Angelus caret specie repræsentante secretum cordis alterius, quoties illud cognoscit ex alterius consensu, et manifestatione, debere Angelo infundi speciem repræsentativam illius. Non facio in hoc multam vim : potest enim dici quod non infunditur species de novo, sed determinatur vel applicatur ad hoc secretum cognoscendum, quoties illud manifestatur, quia tunc quasi de novo producit in quantum redditur præsens respectu hujus, et ad ipsum pertinens, sicut diximus de futuris quando de novo producantur. Vel